

STEFANO ROMEI

Un dosar inedit
despre România
în timpul
Războiului Rece

Enigma Pacepa

Cuprins

Și totuși, de ce a făcut-o...?	
<i>Prefață de Adrian Cioroianu</i>	7
<i>Abrevieri</i>	19
<i>Notă introductivă</i>	21
I. Dezertarea lui Pacepa, Proiectul Fokker și scandalul spionajului în Germania	25
II. Epurările și „vigilența revoluționară”. „Regimul terorii” din București	57
III. SUA, Ceaușescu și drepturile omului. Emigrația evreiască – cazurile Răuță și Georgescu	87
IV. Pacepa și Italia, o poveste încă nedescoperită	117
<i>Note de reflecție</i>	127
<i>Anexe</i>	135
<i>Bibliografie</i>	177
<i>Resurse online</i>	183
<i>WikiLeaks</i>	187
<i>Resurse video</i>	191

*În memoria lui Ion Croicu,
sursă de inspirație pentru această carte*

PREFAȚĂ

Și, totuși, de ce a făcut-o...?

Generația din care fac parte era total imatură (ca vârstă, dar și social-politic) în momentul în care generalul-locotenent român Ion Mihai Pacepa (1928–2021) „defecta” spre Occident în vara anului 1978, dar pe deplin conștientă de mersul societății în momentul în care, la începutul anului 1988, Radio Europa Liberă – pe care îl ascultam cu fidelitate inclusiv în căminele studențești din București, nu numai pentru excelentele programe muzicale – a început serializarea „în studio” a cărții fugarului, inspirat numită *Orizonturi roșii*¹.

O incredibilă lovitură dată regimului

Așadar, nu am nicio amintire despre momentul fugii din țară a eroului cărții de față și nimeni din familia mea nu s-a numărat printre acei mii de români (de la miniștri până la „fantomele”

1. Volumul *Red Horizons. Chronicles of a Communist Spy Chief* (Regnery Gateway, Washington, D.C., 1987) a fost semnalat, dar nu foarte entuziast primit de către marea presă americană. Scurta recenzie din *The New York Times* (3 ianuarie 1988) lansa anumite dubii în privința informațiilor furnizate de carte, precizând faptul că, „potrivit Departamentului de Stat și ofițerilor de contrainformații [americani] care l-au interogat [pe Pacepa], există dubii în privința adevărului a ceea ce spune” (în engleză, *have cast doubt on his veracity*). Recenzia este disponibilă la linkul: [nytimes.com/1988/01/03/books/in-short-nonfiction-770088.html](https://www.nytimes.com/1988/01/03/books/in-short-nonfiction-770088.html).

plantate în străinătate – și unii, și alții alături de familiile lor –, despre care autorul Stefano Romei vorbește în capitolul II al cărții) care au fost direct și abrupt afectați de „marea trădare“ a unuia dintre cei mai de încredere oameni din preajma lui Nicolae Ceaușescu. În schimb, am numeroase amintiri despre stupoarea, oprobiul și oroarea pe care le-am resimțit, alături de toți ai mei (familie sau colegi), ascultând pe unde radio acel serial cotidian ce prelua fragmente dintr-o carte care avea toate datele „fructului oprit“: eram cu auzul într-atât de concentrat pe Europa Liberă tocmai pentru că îmi imaginam că niciodată nu voi ține în mâini cartea ca atare.

Ei bine, niciodată să nu spui *niciodată*. La nici doi ani de la debutul acelor lecturi din *Orizonturi roșii* la Radio Europa Liberă, la sfârșitul lui decembrie 1989, un ziar din Bucureștiul recent eliberat de *ceașism* își începea propria serializare a cărții, care foarte repede după aceea avea să apară nestingherită și în românește. Iar la un alt deceniu distanță – să zicem, în jurul anilor 1999-2000 –, ca profesor-lector al Facultății de Istorie de la universitatea bucureșteană, eram pus în situația de a recomanda cartea la bibliografia generală a cursului de Istoria regimului comunist, dar explicându-le studenților mei că nu e tocmai înțelept să ia *ad litteram* ceea ce scria Pacepa acolo – din simplul motiv că, în timp, din păcate, multe dintre alegațiile autorului *Orizonturilor roșii* s-au dovedit pur și simplu false din punct de vedere istoric.

Și, într-adevăr, nu pot merge mai departe înainte de a-i reaminti cititorului acestor pagini destinul paradoxal al cărții lui Pacepa – crucială, o vreme, pentru tot ceea ce știau românii despre fostul lor concetățean. În primăvara anului 1989, pentru sute de mii sau mai curând milioane de români, nu cred că exista o carte mai interesantă și, deci, mai dorită. Avem mărturiile unor diplomați români, date presei românești de după 1990

(vezi ambasadorul de la ONU Gheorghe Tinca, într-un interviu pentru *Jurnalul Național*), despre nerăbdarea cu care au căutat volumul în momentul apariției sale, chiar dacă ei erau oameni ai sistemului și chiar dacă prețul cărții, de 19,95 dolari, era aproape prohibitiv pentru salariul de aproximativ 800 de dolari al diplomaților români din SUA...

Efectul acelei serializări de la Radio Europa Liberă a fost năucitor. Într-o societate a opacității, în care viața privată a familiei *conducătorului* (scris cu majusculă în articolele encomiastice) era mai impenetrabilă decât secretul bombei atomice, tot ce a spus Pacea despre Nicolae Ceaușescu în acea carte apărută abia (!) în anul 1987 a devenit instantaneu subiect de bârfe și zvonuri șoptite și, pe această cale, a căpătat o credibilitate uluitoare. Românii aflau astfel despre cum Nicolae Ceaușescu își schimba costumele în fiecare zi, cum juniorul Nicu, beat, urina pe stridiile din farfuriile onoraților comeseni etc. Ulterior, după grăbitul proces al Ceaușeștilor, de la Târgoviște (din 25 decembrie 1989), I.M. Pacea va scrie cu o anumită mândrie, în mai multe rânduri (și avea dreptate), că unele dintre acuzațiile aduse cuplului Ceaușescu în acel proces erau, de fapt, idei care decurgeau din însăși logica „dezvăluirilor“ cărții *Orizonturi roșii*.

A se consuma cu moderație!

Însă astăzi știm că, în realitate, deși existau un milion de motive pentru executarea prin împușcare a lui Nicolae Ceaușescu, multe dintre acele capete de acuzare din procesul de la Târgoviște au fost pur și simplu false – așadar rămâne eterna întrebare, la care niciodată nu s-a dat un răspuns definitiv: în ce măsură falsurile sunt tolerabile în vâltoarea revoluțiilor?

La fel, amintirile lui I.M. Pacea despre fostul său *conducător*, pe care îl părșise, erau un amestec paralizant de falsuri croșetate

cu detalii reale. Aceasta face ca, în lumea istoricilor regimului comunist de azi, cartea *Orizonturi roșii* să fie precum băuturile carbogazoase (să-mi fie scuzată comparația, dat fiind că scriu aceste pagini în plină caniculă bucureșteană): cu toții savurăm o porție, dar știm că doctorii nu vor recomanda niciodată să golești sticla de doi litri. Altfel spus: este în continuare interesant să vezi puterea bârfelor și a zvonurilor anti-Ceaușescu din România anilor 1980, dar orice istoric onorabil îți va spune să nu crezi prea mult din ceea ce scrie Pacepa.

Și, dacă mai contează, există și detaliul că, deși cu totul disponibilă în limba română, ca și toate celelalte volume ale fostului general-locotenent al Securității, această carte este astăzi tot mai puțin citită (și citată) în lucrările de istorie. Volumul și-a trăit gloria câtă vreme nu se știa mai nimic despre dictatorul Ceaușescu și sistemul lui; apoi, pe măsură ce a început să se afle câte ceva serios (dincolo de fantasma cu largă circulație în ianuarie 1990 că vila bucureșteană din Bulevardul Primăverii a familiei Ceaușescu ar fi avut robinete de aur în baie...), cu atât „dezvăluirile“ lui Pacepa și-au pierdut interesul – și credibilitatea.

Un an rău, altul bun. Și o mare criză

Date fiind aceste considerații, am fost realmente interesat atunci când Curtea Veche Publishing mi-a vorbit despre ediția românească a acestui volum. Privirea unui istoric, jurnalist sau analist străin, de regulă, limpezește și detensionează atmosfera din jurul unor subiecte delicate. A fost I.M. Pacepa un erou anti-sistem? Sau un trădător în solda altora? (Și aici paleta presupunerilor e largă, de la KGB la CIA.)

Ei bine, cartea nu răspunde definitiv la această întrebare. Dar o rememorare este oricând necesară. Pentru că „defectarea“ de la curtea lui Ceaușescu a generalului-locotenent Pacepa a fost o

lovitură surprinzătoare, iar I.M. Pacepa însuși are dreptate atunci când spune, despre sine, că a fost *defectorul* cu cel mai înalt grad care a părăsit vreodată *barca* regimurilor comuniste.

Dar contextul fugii sale rămâne, în continuare, într-o mare ceață.

Anii 1977 și 1978 sunt absolut paradoxali în cariera de lider politic a lui Nicolae Ceaușescu. În 1977, *conducătorul* de partid (din 1965) și de stat (oficial, din 1974) Ceaușescu a trecut prin trei „cumpene“ reale: în ianuarie, apare mișcarea unor intelectuali rebeli, aparent contaminați de Charta '77 din Cehoslovacia, mișcare al cărei vârf de lance avea să fie un anume prozator pe nume Paul Goma, pe care regimul l-a presat, l-a agresat, l-a amenințat cu toate cele, iar în cele din urmă l-a expulzat spre Paris. Apoi a fost, bineînțeles, cutremurul din 4 martie 1977 – o dramă care a arătat nu numai perenitatea faliei vrâncene, ci și imobilismul structurii comuniste de conducere, rămasă fără reacție în lipsa aceluși lider atoatedecident Ceaușescu, plecat atunci în vizită prin țări africane. Și, în plină vacanță de august, a fost greva minerilor din Valea Jiului – care a stricat concediul lui N. Ceaușescu din vila cu vedere la Marea Neagră de la Neptun și l-a obligat să ia elicopterul politic-privat spre ținutul adâncurilor negre din valea extracției de cărbune românesc (ocazie cu care le-a promis minerilor ceea ce doreau să audă – după care a început represiunea împotriva liderilor grevei, ca să se învețe minte toți potențialii nemulțumiți...).

Pe cât de problematic a fost anul 1977 – în care I.M. Pacepa era unul dintre cei *top 5* oameni în care Nicolae, dar și Elena (!) Ceaușescu păreau a avea încredere –, pe atât de promițător pentru dictator a părut a fi anul 1978.

Indiferent de analiză, Nicolae Ceaușescu a avut un an 1978 care scapă oricărei logici comune. El încheie, de altfel, un deceniu

de la cuvântarea efectiv curajoasă a liderului român, de la balconul sediului PCR, după invadarea Cehoslovaciei de către restul Pactului de la Varșovia, din 21 august 1968. Acest deceniu, cu plusuri și minusuri, a fost de departe cel mai bun din tot CV-ul (cum s-ar spune azi) lui Nicolae Ceaușescu.

Ca apogeu al acestui deceniu atât de promițător pentru observatorii externi (e drept, dublat atunci și de speranțele multor români, surprinși de naționalismul logic anti-moscovit al liderului comunist autohton), în anul 1978 au survenit două evenimente majore.

Mai întâi, între 12 și 17 aprilie 1978, a fost vizita de stat a lui N. Ceaușescu la Casa Albă, la invitația președintelui american Jimmy Carter. A fost, probabil, cea mai spectaculoasă vizită a unui lider (comunist sau nu) în Statele Unite ale Americii (chiar dacă Ceaușescu a avut parte și de un protest al emigranților români și maghiari din România²). Nu voi intra în alte detalii, în afară de a spune că studenții din generația de azi rămân total nelămuriți citind laudele efective pe care Carter (al 39-lea președinte al SUA) i le aduce lui Ceaușescu (primul al României, cu patru ani vechime în acel moment, tehnic vorbind). Desigur, aceste mesaje transmise atunci, și azi aparent bizare, trebuie înțelese în contextul epocii respective: România lui Ceaușescu era în 1978 un stat comunist, dar nealiniat sovieticilor, iar pentru SUA acest detaliu era, firește, important.

Apoi, la două luni de la vizita în SUA, acel Ceaușescu în vârstă de 60 de ani, încă în plin control asupra țării sale, făcea spectaculoasa vizită la Londra (13–16 iunie 1978), din care majoritatea

2. Chiar dacă românii emigranți aveau toate motivele să disprețuiască regimul comunist din România în ansamblul său, desigur, rămâne o întrebare deschisă dacă KGB-ul a fost sau nu implicat în acest protest anti-Ceaușescu de la Washington.

românilor încă în viață își aduc aminte mai ales plimbarea într-o caleașcă aurită a unui lider comunist român și a unei regine (ulterior atât de longevive și de importante) a Marii Britanii.

Să fim foarte sinceri: în acel an 1978 și după, a te pronunța împotriva lui Nicolae Ceaușescu și a manierei sale de a conduce statul român te trimitea mai curând în tabăra criticilor (pro)sovietici, ale căror puncte de vedere iradiu de la Moscova sau din țările aflate în sfera de influență rusă.³ Rezultatul este că, după mijlocul anilor 1970, regimul partidului unic de la București se conturează tot mai clar drept unul *național-comunist* (ceea ce el era oricum, încă de la mijlocul anilor 1960).

Așadar, un alt paradox: I.M. Pacepa l-a părăsit pe Nicolae Ceaușescu în perioada încă relativ „bună“ (pe plan extern) a acestuia din urmă, defectând spre SUA, țara pe a cărei validare externă Ceaușescu conta foarte mult (Clauza Națiunii celei mai Favorizate era în vigoare din 1975, iar după fuga lui Pacepa – nu neapărat ca o legătură de cauzalitate –, reînnoirea clauzei a fost tot mai dificilă pentru guvernul comunist român), o țară în care același Pacepa îl însoțise pe liderul comunist român într-un moment de succes al acestuia, cu nici patru luni mai înainte de fuga sa...

Și, totuși, de ce...?

Cercul metaforic al acestor rânduri se închide astfel: dintre toate misterele care-i însoțesc existența, Ion Mihai Pacepa rămâne, până azi, subiectul unei dileme istorice reale. Pacepa, care după

3. Vezi scandalul mai mult politic decât literar al apariției romanului *Delirul*, al prozatorului Marin Preda, în anul 1975, în care unul dintre protagoniști era *conducătorul* României din cel de Al Doilea Război Mondial, mareșalul Ion Antonescu. Acesta a fost un lider cu evidente înclinații dictatoriale și pro-naziste, care l-a disprețuit pe Regele Mihai I al României și a dus, printre altele, o politică antisemită clară. Culmea este că protestele sovieticilor față de evocarea lui Antonescu, la mijlocul anilor 1970, n-au făcut altceva decât să crească popularitatea acestui personaj printre români!

1987 a avut mereu talentul de a se descrie drept cel pe care Nicolae Ceaușescu l-ar fi vrut simultan general de Securitate, șef-adjunct al DIE (Departamentul de Informații Externe), consilier personal de securitate, dar și organizator al unei *case prezidențiale* române după modelul Casei Albe – adică un fel de Henry Kissinger, șef al CIA-ului și șef al administrației prezidențiale americane, plus altele la un loc! Oricât de spectaculoase ar părea (e limpede că I.M. Pacepa a știut mereu cum să se promoveze!), e de bănuț că, cel puțin în parte, aceste informații sunt reale. Într-un sistem atât de personalizat precum cel al lui N. Ceaușescu, nu e imposibil ca acesta să-și fi promovat un favorit în orice posturi imaginabile (mai ales dacă avea încredere în el); în rest, dubiul remanent pentru noi, azi, decurge din faptul că, evident, N. Ceaușescu nu a lăsat versiunea sa asupra relațiilor cu Pacepa.

Așadar, întrebarea fundamentală este: Ce anume l-a determinat pe I.M. Pacepa să fugă dintr-un sistem în care era unul dintre privilegiați?

Că N. Ceaușescu a fost foarte frustrat de fuga lui Pacepa e cert. Nu numai că cel din urmă a fost condamnat la moarte în contumacie pentru trădare, dar există informații credibile că Ceaușescu a „externalizat“ lichidarea lui Pacepa, atrăgându-și în acest proiect prieteni externi, precum palestinianul Yasser Arafat, libianul Muammar al-Gaddafi sau teroristul fără patrie Ilici Ramírez Sánchez, zis Carlos Șacalul, care ar fi dat sau ar fi luat milioane de dolari fiecare *dacă* I.M. Pacepa ar fi fost lichidat. Dar, chiar și în aceste situații, variantele de răspuns rămân destul de diverse.

i) A dezertat Pacepa în urma unor frământări de ordin moral, în care – așa cum spune el – nu ar fi acceptat, în 1978, să ducă la capăt un asasinat pe care i l-ar fi cerut, personal, N. Ceaușescu?

- ii) Era Pacepa un mai vechi spion al CIA-ului american în preajma lui N. Ceaușescu, care s-a „repatriat“ în SUA atunci când s-a simțit în pericol de a fi deconspirat?
- iii) Sau era, dimpotrivă, un spion școlit de KGB, care urma să-i intoxice pe americani?
- iv) Sau, peste toate, nu era neapărat ceva dintre cele menționate, în schimb, a simțit cum decade din favorurile conducătorului Ceaușescu, eventual urmând să intre în vizorul departamentului securistic pe care îl controla, pentru vreo analiză privind activitatea (sau afacerile camuflate)?

Desigur, eu am simplificat aici un peisaj semnificativ mai nuanțat; dincolo de aceste câteva variante există mult mai multe, decurgând una din alta.

Din acest punct de vedere, o analiză⁴ a unui istoric britanic de bun renume în mediul nostru academic, Dennis Deletant, analiză bazată pe un interviu prin e-mail între cei doi, scoate în evidență un aspect care mi se pare determinant: ofițerul-defector polonez Ryszard Kukliński, care vreme de nouă ani le furnizase americanilor, de la Varșovia, secrete poloneze, sovietice sau ale Pactului de la Varșovia, a fost „extras“ de americani în 1981, dus în SUA și a primit cetățenia americană după numai doi ani. La fel, un diplomat român, Mircea Răceanu, dovedit ca spion american, prins de regimul ceușist în ianuarie 1989 și condamnat la

4. La puțin timp după moartea lui I.M. Pacepa, pe data de 22 februarie 2021, Dennis Deletant a publicat un text interesant, „Ion Mihai Pacepa. A personal view“, pe site-ul românesc de știri G4Media: g4media.ro/ion-mihai-pacepa-a-personal-view.html. Textul captivează mai curând prin analiza istoricului Deletant – pentru că, trebuie spus, în acest schimb de mesaje electronice (inceput în 2015), I.M. Pacepa îi furnizează corespondentului informații deja cunoscute în mare parte, pe care le diseminase sau urma să le disemineze și în alte publicații, texte sau articole ale sale, uneori cu aceleași cuvinte.

moarte de statul român, a fost primit în SUA în mai 1990 și i s-a acordat și lui cetățenia după doi ani.

Și, cum bine spune istoricul Deletant: „Pacepa, pe de altă parte, a fost privit de autoritățile americane ca un membru al *nomenklaturii* și al conducerii din România și a trebuit să aștepte zece ani pentru a primi cetățenia americană. Aceasta s-a întâmplat pe 28 iulie 1988, la chiar zece ani din ziua în care el primise azil politic în SUA.”⁵

Ce spune această întârziere? Rezultă anume că I.M. Pacepa *nu furnizase*, înainte de defectarea sa din 1978, informații care să servească serviciilor americane. Așadar, e puțin probabil ca el să fi fost, anterior, spion CIA plasat în preajma cuplului Ceaușescu.

Nu mai insist aici asupra posibilității ca I.M. Pacepa să fi fost spion sovietic – pentru că nu cred în ea. Activitatea publică de după 1987 a eroului acestei cărți a fost net anti-sovietică – și, după 2000, până în ultimii ani ai vieții, el a fost, prin articolele sale publicate în reviste și pe site-uri americane, clar anti-sistemul Putin din Rusia, până într-acolo încât a sugerat o transparență legătură între perioada sovietică și cea putinistă, mergând de la convingerea sa că spionajul sovietic ar fi fost implicat inclusiv în asasinarea lui J.F. Kennedy⁶ și până la evidențierea unor manipulări informaționale rusești din epoca Putin.⁷

5. Traducerea în limba română îmi aparține, A. C.

6. I.M. Pacepa, *Programat să ucidă. Lee Harvey Oswald, KGB-ul și asasinarea lui Kennedy*, traducere de Cristina Ispas, Corint, București, 2013.

7. Vezi articolul său din 2014, „Brand-new Russia, same old disinformation“, în *National Review*, 8 noiembrie 2014: nationalreview.com/2014/11/brand-new-russia-same-old-disinformation-ion-mihai-pacepa/. Pe baza acestui gen de texte, I.M. Pacepa a scris o carte împreună cu profesorul universitar american Ronald J. Rychlak, apărută și în românește: *Dezinformarea*, traducere de Marius Stan, Humanitas, București, 2023 (ed. a II-a).

Astfel încât trebuie să spun că, în momentul de față, pe baza informațiilor de care dispun, eu susțin interpretarea potrivit căreia I.M. Pacepa a defectat din regimul comunist pe care îl servise până atunci, renunțând la imensele (totuși!) privilegii pe care le avea în raport cu oricare alt cetățean obișnuit, în virtutea unei temeri reale. Dată fiind intimitatea sa de până atunci cu Elena și cu Nicolae Ceaușescu, date fiind afacerile în care fusese sau era încă implicat, logica istorică îmi spune că defectarea sa a decurs direct din teama că ar putea cădea în dizgrația *conducătorilor* pe care îi cunoștea foarte bine, posibil în urma unei anchete de care se temea. Cu flerul său de înalt ofițer în Securitate, sigur știa de principiul „rotației” după care N. Ceaușescu avea să își mute periodic, tot mai mult, supușii de rang înalt, printre care se număra și el, după cum știa foarte bine și avatarurile celor căzuți în dizgrația aceluia regim.

Elogiu autorului

În aceste condiții, strădania analitică a autorului Stefano Romei mi-a atras atenția din prima clipă în care am aflat despre textul său. O interpretare din afară, asupra unor subiecte de istorie românească, e mereu de încurajat. Autorul acestui volum a găsit o bună parte dintre sursele disponibile azi despre „enigma Pacepa” – inclusiv cablogramele fost-secrete WikiLeaks, din care aduce detalii interesante. Cititorul va retrăi una dintre marile povești de spionaj-contraspionaj ale României comunizate și, la finalul acestor pagini, cu siguranță va ști mai multe despre acest atât de alambicat „caz Pacepa” și despre intersectarea lui cu lunga domnie a lui Nicolae Ceaușescu, aproape exact la mijlocul acesteia.

Adrian Cioroianu,
21 iulie 2023

Abrevieri

US (SUA) – Statele Unite ale Americii

USG – Guvernul Statelor Unite ale Americii

GOR – Guvernul României

GOI – Guvernul Israelului

CODEL – Delegația Congresului Statelor Unite ale Americii

DCM – Deputy Chief of Mission (șef-adjunct de Misiune, Ambasada SUA)

MFN – Most Favoured Nation (Clauza Națiunii celei mai Favorizate)

FMI – Fondul Monetar Internațional

IBRD (BIRD) – International Bank for Reconstruction and Development
(Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare)

GATT – Acordul General pentru Tarife și Comerț

GNP (PNB) – Gross National Product (Produsul Național Brut)

RFE/RL – Radio Free Europe/Radio Liberty (Radio Europa Liberă/Radio Libertatea)

NATO – North Atlantic Treaty Organization (Organizația Tratatului Atlanticului de Nord)

UNGA – Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite

CSCE – Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa

URSS – Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice

PRC – Republica Populară Chineză

FRG (RFG) – Republica Federală Germană

GDR (RDG) – Republica Democrată Germană

SPD – Partidul Social Democrat German (RFG)

CDU/CSU – Uniunea Creștin-Democrată Germană/Uniunea Creștin-Socială din Bavaria (RFG)

- LCY – League of Communists of Yugoslavia (Liga Comuniștilor din Iugoslavia)
- PMR – Partidul Muncitoresc Român (România)
- PNL – Partidul Național Liberal (România)
- PNT – Partidul Național Țărănesc (România)
- RCP (PCR) – Romanian Communist Party (Partidul Comunist Român)
- UTM/UTC – Uniunea Tineretului Muncitor/Uniunea Tineretului Comunist (România)
- CC – Comitetul Central
- GNA – Grand National Assembly (Marea Adunare Națională, România)
- MI – Ministerul de Interne (România)
- MFECM (MEFMC) – Ministry of the Forest Economy and Construction Materials (Ministerul Economiei Forestiere și al Materialelor de Construcții, România)
- MApN – Ministerul Apărării Naționale (România)
- ICCJ – Înalta Curte de Casație și Justiție (România)
- CNSAS – Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (România)
- Lt. – locotenent
- Gen. – general
- DIE – Departamentul de Informații Externe (România)
- CIE – Centrul de Informații Externe (România)
- SIE – Serviciul de Informații Externe (România)
- DST – Direction de la Surveillance du Territoire (Direcția de Supraveghere Teritorială, Franța)
- SISMI – Serviciul Militar de Informații și Securitate (Italia)
- NKVD – Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne (URSS)
- KGB – Comitetul Securității Statului (URSS)
- STASI – Ministerul Securității Statului (RDG)
- CIA – Central Intelligence Agency (Agenția Centrală de Informații, SUA)
- FBI – Federal Bureau of Investigation (Biroul Federal de Investigații, SUA)
- IFIs (IFI) – International Financial Institutions (Instituții Financiare Internaționale)

Notă introductivă

La 29 iulie 1978, printr-o evadare aventuroasă, generalul român Ion Mihai Pacepa a obținut azil politic în Occident cu acoperirea CIA și FBI, ajungând în Statele Unite *via* Germania Federală.

Aceasta este cea mai importantă operațiune de informații desfășurată în timpul Războiului Rece¹, în acel joc de spionaj subteran de intensitate redusă, dar nu mai puțin sângeros, care s-a desfășurat între cele două blocuri.

Un eveniment de răscruce pentru parabola României socialiste: până la momentul fugii lui Pacepa în Statele Unite, regimul lui Nicolae Ceaușescu, jucând abil pe contradicțiile dintre cele două blocuri, reușise, pe de o parte, să dobândească o puternică autonomie față de Moscova în rândul țărilor Pactului de la Varșovia, ca în timpul invaziei sovietice din Praga, și, pe de altă parte, să exploateze sprijinul american garantat de *dominus*-ul diplomației și politicii externe, Henry Kissinger. O linie confirmată și de noua administrație democratică a lui Jimmy Carter, deși cu o mai mare atenție acordată minorităților, emigrației (în special cea a comunității evreiești din România) și

1. Pacepa a fost, în calitate de general-locotenent de Securitate, cel mai înalt ofițer de rang care a dezertat în Occident dintr-o țară din blocul sovietic. Cu zece ani mai înainte, un alt fugar celebru, generalul cehoslovac Jan Šejna, a cerut și a primit azil politic în Statele Unite.

destinului unor disidenți celebri, precum Constantin Răuță și Vlad Georgescu, care a devenit ulterior director al Departamentului românesc al Radio Europa Liberă.

De la sfârșitul anilor 1960 și pe tot parcursul deceniului următor, România a cunoscut o dezvoltare economică importantă pentru un stat socialist, grație creșterii constante a schimburilor comerciale cu Occidentul și a împrumuturilor acordate cu generozitate de FMI (și de alte bănci aferente), care au fost folosite pentru a finanța uriașul și disproporționatul plan de industrializare, bazat în principal pe sectorul petrochimic.

Situația, deja complicată după criza petrolieră din 1973–1974, s-a precipitat odată cu dezertarea lui Pacepa: dintr-o singură lovitură, *conducătorul* și-a pierdut nu numai principalul consilier de încredere, ci mai ales pe cel care, cu o mare abilitate diplomatică și cu metode uneori îndoielnice, își crease o rețea eficientă pentru a atrage resurse și tehnologie din Occident și pentru a-și spori ponderea politică.

Datorită relațiilor sale excelente cu mareșalul Iosip Broz Tito² și cu mișcarea țărilor „nealiniat”, Ceaușescu a reușit să joace un rol de mediator în unele crize internaționale³, până la punctul de a aspira la Premiul Nobel pentru Pace.

Evadarea lui Pacepa a fost una îndrăzneată, cu mai multe aspecte neclare. În acest volum, urmând firul notelor diplomatice

2. Ca dovadă a relației excelente dintre Tito și Ceaușescu, trebuie remarcată colaborarea strânsă care a existat între serviciile secrete din Iugoslavia și cele din România. Un exemplu în acest sens a fost capturarea lui Vlado Dapčević la București, în august 1975, de către agenți iugoslavi cu sprijin românesc; Jože Pirjevec, *Tito e i suoi compagni*, Einaudi, Torino, 2015.

3. În 1977–1978, Ceaușescu a lucrat pentru succesul negocierilor dintre președintele egiptean Anwar al-Sadat și premierul israelian Menachem Begin. În septembrie 1978, în urma unor discuții îndelungate și dificile, s-a ajuns la acordurile de la Camp David – reședința de vară a președintelui american Jimmy Carter –, care au fost semnate în martie 1979; Ennio Di Nolfo, *Storia delle relazioni internazionali 1918–1992*, Laterza, Bari, 1994.

americane publicate de WikiLeaks, care au fost confruntate cu versiunea generalului, a fost posibilă reconstituirea evenimentelor, inclusiv reacția furibundă a regimului, reacție care a dus la desființarea imediată a rețelei construite de Pacea, precum și la numeroase epurări atât în aparatul guvernamental, cât și în corpul diplomatic.

După Pacea, controlul Partidului Comunist (și al soților Ceaușescu) asupra societății românești a devenit total: „vigilența revoluționară“ a provocat o adevărată „vânătoare de vrăjitoare“ pentru a identifica și neutraliza orice agent străin care se opunea așa-numitelor „interese naționale“; consecințele au fost catastrofale pentru populația românească, care s-a confruntat cu o armată de spioni gata să denunțe și să raporteze autorităților orice fapte private ale colegilor, vecinilor și chiar ale prietenilor.

Perioada post-Pacea a fost caracterizată de un deceniu de decădere a societății românești și de agonie lentă și progresivă a regimului comunist, până la inevitabila izbucnire revoluționară din 1989; pe plan intern, politica nechibzuită de rambursare a datoriei externe, în numele „autarhiei“, a fost pusă în aplicare în etape forțate și în avans, cu vânzarea oricăror bunuri sau produse în străinătate, provocând multe greutăți populației, deja epuizată de decenii de represiune și de lipsă de libertate și care, acum, se lupta și cu dezvoltarea unei piețe negre paralele.

Pe plan internațional, Ceaușescu era din ce în ce mai izolat: fără aliatul și mentorul său tradițional, mareșalul Tito, decedat în 1980, relațiile cu Uniunea Sovietică a lui Mihail Gorbaciov, susținător al glasnostului și perestroikăi, erau distante și formale; în același timp, odată cu venirea lui Ronald Reagan, sprijinul economic tradițional din partea Americii a fost întrerupt.

Misivele diplomatice americane au scos în evidență și un alt caz care l-a avut protagonist pe Pacea, grație declarațiilor

sale făcute către CIA imediat după sosirea în Statele Unite; este vorba despre un scandal al dosarelor secrete și al pseudo-spio-nilor, care a implicat conducerea SPD, partid aflat la putere în Germania, și în spatele căruia se afla problema reunificării celor două Germanii.

Echilibrele stabilite în Europa, mai întâi la Ialta și apoi odată cu Războiul Rece, nu trebuiau atinse în niciun fel. O dinamică similară a afectat și Italia, caracterizată de creșterea impetuoasă a PCI la mijlocul anilor '70, când partidul lui Berlinguer s-a detașat progresiv de Moscova, deschizând perspectiva unui acord de guvernare cu creștin-democrații, prin „Compromesso storico“. O tentativă care a fost blocată violent de Brigăzile Roșii în 1978, la Roma, prin sechestrarea și execuția președintelui DC Aldo Moro, un interlocutor privilegiat al liderului comunist.

Câteva luni mai târziu, Pacepa a fugit în Statele Unite.

Stefano Romei,

20 martie 2023

Evadarea generalului român Ion Mihai Pacepa, la 29 iulie 1978, este una dintre cele mai importante și spectaculoase operațiuni de informații desfășurate în timpul Războiului Rece. Obținerea de azil politic în Occident de către generalul român de atunci a condus jocul de spionaj subteran dintre cele două blocuri politice la o transformare radicală: de la intensitatea redusă a tatonărilor și păstrarea unei distanțe prudente la o înfruntare fățișă și sângeroasă.

Pentru România socialistă, momentul fugii lui Pacepa în Statele Unite ale Americii a reprezentat un moment de cotitură. Peste noapte, Ceaușescu și-a pierdut nu doar principalul consilier de încredere, ci și pe cel care, cu o mare abilitate și utilizând metode uneori neortodoxe, reușise să creeze rețeaua necesară pentru atragerea de resurse și tehnologie din Occident.

Urmărind firul notelor diplomatice americane publicate de WikiLeaks, Stefano Romei analizează perioada post-Pacepa, una caracterizată de o accentuată decădere a societății românești, de la agonia lentă și progresivă a regimului comunist până la izbucnirea revoluționară din 1989.